

METODOLOGIJA UTVRĐIVANJA I PREZENTOVANJA FINANSIJSKIH REZULTATA U OSIGURANJU IMOVINE I LICA U SRBIJI

Metodologija i prikazivanje finansijskih rezultata u osiguranju uslovljeno je propisima i njihovom primenom od strane društava za osiguranje. U članku je prikazano kako je ova materija regulisana u Srbiji počev od 1892. godine do danas.

Ključne reči: finansijski izveštaj, međunarodni računovodstveni standardi, međunarodni standardi finansijskog izveštavanja

Radomir M. Lazarević

*dipl. ek, ovlašćeni aktuar i
ovlašćeni računovođa*

I. Uvod

Pitanje metodologije utvrđivanja i prezentovanja finansijskih rezultata u osiguranju imovine i lica staro je koliko i ova privredna delatnost. Metodologija se u toku razvoja osiguranja imovine i lica i sama razvijala, ali znatno sporije od osiguranja. To pre svega važi za našu zemlju, gde je i osiguranje sporije napredovalo nego u razvijenim zemljama Zapada. Pogotovo neke vrste, kao što su životna osiguranja, kaskale su za inostranom praksom i teorijom.

Pitanje metodologije i prikazivanja finansijskih rezultata u osiguranju imovine i lica uslovljeno je propisima i njihovom primenom od strane društava za osiguranje. Prvi propis iz oblasti osiguranja kod nas donet je tek 1892. godine. Sadržao je samo nekoliko odredbi, a one su se mahom odnosile na računovodstveno-finansijsko poslovanje. Navešćemo odredbe koje su tada regulisale poslovanje osiguravajućih kuća:

„Čl. 6.

Početkom svake godine, najkasnije do 15. februara, društvo je dužno da podnese tačan izveštaj Ministarstvu narodne privrede o licima osiguranim, veličini osigurane sume i njihovoj godišnjoj uplati. U spisku će biti izložena imena lica koja su se osigurala u ranijim godinama, otkad je društvo počelo da radi, i onih što su se osigurali u toku godine, do dana kada se izveštaj Ministarstvu podnosi. Isto važi i za one prema

kojima je obaveza društva prestala, kao i za način kako se to desilo. No ovaj spisak držaće Ministarstvo u tajnosti, u svojoj kasi, i samo na zahtev obezbeđenih lica ili njihovih naslednika, dopustiće se prepis onoga što se samo njih tiče.

Ministarstvo narodne privrede ima pravo, kad posumnja u tačnost knjiga osiguravajućeg društva, da se o njihovoj istinitosti uveri putem koji kao podesan nađe.

Čl. 7.

Početkom svake godine, tačnije 15. februara, svako društvo polagaće u državnu kasu Ministarstva narodne privrede sumu u zlatu ili akcijama Srpske narodne banke ili srpskih državnih hartija od vrednosti, koja iznosi jedan peti deo od celog uplaćenog uloga osiguranih lica u Srbiji, i koji je označen u podnetom izveštaju Ministarstvu narodne privrede.

Ono društvo koje počinje svoju radnju od 1. januara ove godine, položiće državnoj kasi Ministarstva narodne privrede sto hiljada dinara u zlatu ili u državnim hartijama od vrednosti na ime kaucije.

Pored kaucije, svako društvo mora imati u Beogradu nezaduženo nepokretno imanje u vrednosti od 150.000 do 200.000 dinara.

Na sumu položenu u gotovom novcu država će društvu plaćati tri procenta interesa godišnje.

Čl. 8.

Društvo je dužno izvestiti Ministarstvo narodne privrede o imenu i prezimenu svog agenta u Kraljevini Srbiji, kao i o svakoj promeni mesta stanovanja ili lica.

Čl. 9.

Društvo je odgovorno za naknadu osiguranim licima, za slučaj da je agent tog društva sprečen, ili da društvo nema agenta da primi osiguranu premiju, pa bi otuda šteta mogla proizaći za osigurana lica.

Čl. 10.

Za slučaj da se društvo ne upravlja po ovom zakonu, ministar narodne privrede ima pravo zabraniti radnju takvom društvu, a položena društvena kaucija zadržava se do prečišćenja računa sa osiguranim licima. Ovako će se postupiti i u onom slučaju kad društvo prestane radnju raditi.

Čl. 11.

Ako društvo u roku od tri meseca ne plati osudu po izvršenoj sudskoj presudi osiguranom licu, onda to lice ima pravo naplatiti se iz kaucije.

U ovom slučaju izuzetu sumu dužno je društvo popuniti na zahtev Ministarstva narodne privrede, u roku od mesec dana od kada je traženo popunjenje.

Čl. 12.

Društva iz država koja nemaju zaključene konvencije s Kraljevinom Srbijom mogu početi radnju u Srbiji pošto daju pismenu obavezu Ministarstvu narodne privrede da će pristati na suđenje naših sudova.“

Razvoj osiguranja u svetu i kod nas

Osiguranje imovine i lica, u savremenim oblicima, javlja se relativno kasno, konkretno s pojavom kapitalizma, s razvojem trgovine i pomorskog saobraćaja. Treba imati u vidu da se osiguranje imovine i lica, a pre svega osiguranje imovine, pojavljuje u najranijim razdobljima ljudske istorije u funkciji obezbeđenja životne egzistencije pojedinca i njegove porodice.

Kod nas, prve tragove o osiguranju imovine i lica nalazimo u Zakoniku cara Dušana (1349. i 1354). U Beogradu, prvo osiguranje imovine pominje se 1839. godine. Te godine jedan Beograđanin osigurao je svoju kuću kod agenta Tršćanskog osiguravajućeg društva u Zemunu (Austro-Ugarska). Prvo domaće društvo za osiguranje osnovano je 1897. godine (Beogradska zadruga), a zatim se osnivaju akcionarska društva: 1906. godine „Srbija“, 1913. „Jugoslavija“ i „Šumadija“. Međutim, pre pojave domaćih osiguravajućih kuća, kod nas su poslovala inostrana društva za osiguranje, preko svojih filijala, kao što su „Anker“ (1861), Tršćansko opšte društvo za osiguranje (1866), „Nord Britiš“ i „Merkantil“ (1874), „Greesen“, (1877), „Njujork“ (1866). Tokom 1902. godine pojavljuje se „Rosija-Fonsier“, tako da su ova društva, sve do kraja 19. veka, imala potpunu prevlast na domaćem tržištu, a pogotovu između dva svetska rata – pošto domaća društva za osiguranje nisu bila konkurentna inostranim ni u pogledu kapitala ni u kadrovskoj i tehničkoj opremljenosti.

Za obavljanje poslova u osiguranju u periodu od 1920. do 1941. godine važio je koncesioni sistem, a to je bilo povoljno tlo za domaće i inostrane vlasnike kapitala za ostvarivanje velikih profita preko poslova osiguranja, tako da je bilo samo nekoliko društava koja su poslovala na načelu samopomoći. Između Prvog i Drugog svetskog rata bilo je oko 38 osiguravajućih kuća, od kojih su više od polovine bile inostrane. Najviše je bilo italijanskih („Assicurazioni Generali“, „Jadransko“, „Sava“); bilo je i nemačkih („Anker“, „Dunav“, „Evropsko“, „Elementar“, „Ujedinjeno“); austrijskih („Vinerštetiše“), zatim francuskih („La Nationale“, „Union“), švajcarsko („Bazelsko“); iz Velike Britanije („Royal Exchange Assurance“), čehoslovačko („Savez industrije šećera“), američko („Ekvitable“), a bilo je i domaćih: „Beogradska zadruga“, „Srbija“, „Jugoslavija“, „Šumadija“, „Balkan“, „Zadružno osiguranje Jugoslavije“, „Kreditna i potporna zadruga“, „Savez naprednih zadrugara“, „Oficirska zadruga“, „Kroacija osiguravajuća zadruga“, „Hrvatski radiša“.

U Jugoslaviji, krajem 1940. godine, poslovalo je 31 društvo za osiguranje, ne računajući ona koja su nešto ranije likvidirana: „Adrija“, „Zora“, „Feniks“, „Kontinental“ i „Nada“.

Poslovanje od 1918. do 1944. godine može se podeliti na dva perioda: do 1937. i između 1937. i 1941. odnosno 1944. godine. U prvom razdoblju, društva za osiguranje poslovala su bez ikakve državne kontrole, što je za posledicu imalo više bankrotstava, a presudno je bilo bankrotstvo društva „Feniks“, posle čega je usledilo donošenje Uredbe o nadzoru nad osiguravajućim društvima (1937).

Društva za osiguranje, u navedenom periodu, nisu neposredno radila na sprovođenju preventivnih i represivnih mera, što je karakteristično kada su u pitanju akcionarska društva, gde je osnovni cilj ostvarivanje profita.

Kontrola poslovanja društava za osiguranje u ovom razdoblju skoro da nije postojala, tako da su se pojedina od njih upuštala u veoma riskantne poslove, („Feniks“, „Adrija“, „Zora“), što je za posledicu imalo da osiguranici ostanu bez uloženi para iz životnih osiguranja. Najveću katastrofu u toj oblasti izazvalo je bankrotstvo „Feniksa“, čije su premijske rezerve iznosile preko 100 miliona dinara. Tek donošenjem Trgovačkog zakona za Kraljevinu Jugoslaviju 1937. godine, propisan je cenzus za osnivanje deoničkog (akcionarskog) društva za osiguranje koji je, prema paragrafu 188, iznosio 1.000.000 dinara, s tim da se najmanje 10 odsto (100.000 dinara) moralo uplatiti u dinarima, a ostatak je mogao biti u nekretninama, hartijama od vrednosti i ostalim imovinskim vrednostima.

Računovodstveno-finansijsko poslovanje osiguravajućih društava potpunije je regulisano tek odredbama Trgovačkog zakona za Kraljevinu Jugoslaviju iz 1937. godine i odredbama o računovodstvu (paragrafi 328-362), što je sve bilo podstaknuto bankrotstvom pojedinih društva koja su obavljala poslove osiguranja imovine i lica.

Odredbe paragrafa 332 glase:

„Godišnji bilans

- (1) Godišnji zaključeni računi moraju biti sastavljeni prema opštepriznatim trgovačkim načelima tako iscrpno, jasno i pregledno da zainteresovana lica mogu potpuno saznati imovno i privredno stanje društva.
- (2) U godišnjem bilansu će se, ukoliko predmet preduzeća ne bi zahtevao detaljniju podelu, odvojeno iskazati naročito sledeće stavke:

A. Na strani aktive:

I Neizvršene uplate osnovne glavnice

II Sastojci imovine, koji su namenjeni trajnoj upotrebi preduzeća:

1) zemljište bez obzira na zgrade; zgrade: poslovne i stambene; 2) fabričke i druge zgrade; 3) strojevi i strojne-naprave; 4) alat i drugi inventar preduzeća; 5) povlastice, patenti, licence, žigovi i slična prava.

III. Učestvovanje u zavisnim preduzećima i vrednosni papiri kao i druga sredstva kojima se učestvuje

Pod sumnju će se dovoditi to da društvo učestvuje u drugom preduzeću ako ima bar 30 odsto njegove osnovne glavnice ili ako mu je dalo kredit, koji dostiže bar 40 procenata sopstvenih sredstava drugog preduzeća po stanju poslednjeg godišnjeg bilansa. I onda kada učestvovanje u osnovnoj glavnici ne dostiže 30 odsto, a kredit ne dostiže 40 procenata, pod sumnjom će biti to da postoji učestvovanje u drugom preduzeću – ako oboje zajedno dostižu 50 procenata sopstvenih sredstava drugog preduzeća po poslednjem godišnjem bilansu. Sopstvena sredstva u smislu ovog naređenja su osnovna glavnica i rezerve.

IV Obrtna imovina:

1) sirovine, pomoćni i pogonski materijal; 2) poluizrađevine; 3) izrađevine, roba; 4) vrednosni papiri, ukoliko ne spadaju pod III ili pod IV t. 9 i 10, s tim da će se sopstvene deonice navesti napose; 5) društvene hipoteke; 6) iznosi koje je društvo unapred platilo na račun svojih obaveza; 7) potraživanja, na osnovu činidaba i dobavljanja robe; 8) potraživanja, po ma kom osnovu, od članova uprave i nadzornog organa, kao i nameštenika društva i zavisnih preduzeća; 9) menice; 10) čekovi; 11) blagajna i gotovina kod Narodne banke i u poštanskom čekovnom saobraćaju; 12) gotovina kod drugih kreditnih ustanova.

V. Prenosne stavke:

B. Na strani pasive:

I. Osnovne glavnice; ukupni iznosi prvenstvenih deonica svakog roda i deonica sa smanjenim pravom glasa će se napose navesti.

II. Rezerve:

1) opšte rezerve (računi); druge rezerve (računi) i fondovi;

III. Dugovanja:

1) dugovanja po obvezničkim zajmovima, s tim da će se navesti napose oni koji su obezbeđeni hipotekom; druge hipoteke na društvenim nepokretnostima; iznosi koje su unapred platile mušterije; dugovanja na osnovu činidbi i dobavljanja robe; dugovanja zavisnih preduzeća;

2) dugovanja po akceptima trasiranim menicama i po sopstvenim menicama; dugovanja bankama; ostala dugovanja.

V Prenosne stavke

(3) Pod A II i III navešće se prirast i smanjenje kod jedininih stavki. Prebijanje potraživanja i dugovanja nije dopušteno. Iznosi rezervnih i obnovnih računa i računa smanjenja vrednosti, kao ni fondovi, ne smeju se navesti kao dugovanja društva. Ukoliko isto potraživanje ili dugovanje spada u razne stavke, kod one stavke gde je navedeno iskazaće se da spada i u određene druge stavke. Sopstvene deonice koje društvo ima ne smeju se navesti u drugim stavkama.

(4) Obaveze iz poručanstva (jemstva), iz meničnih i čekovnih poručanstava i ugovora o garantiji iskazaće se u bilansu celim iznosom, pa i kad su izravunate regresnim pravima jednake vrednosti, i to u ukupnim svotama prema pojedinim vrstama ovih obaveza.

(5) Osnovna glavnica uneće se, izuzev slučaju iz & 362 stav 5, celim pravilima određenim imenitim iznosom.

(6) U t. 7, 8 i 9 pod A IV i u t. 4, 5, 6, 7 i 8 pod B IV navešće se napose kratkoročna, srednjoročna i dugoročna potraživanja i dugovanja. Koja su potraživanja kratkoročna, srednjoročna odnosno dugoročna, ministar trgovine i industrije može utvrditi uredbama u sporazumu s ministrom pravde po saslušanju privrednih komora, Narodne banke, Poštanske štedionice i Državne hipotekarne banke.

(7) Čist dobitak ili gubitak poslovne godine iskazaće se na kraju bilansa nepodeljen i odvojen od čistog dobitka ili čistog gubitka, prenesenog iz ranije godine.“

Paragraf 333 glasi:

“Račun dobitka i gubitka

(1) U računu dobitka i gubitka će se, ukoliko predmet *poslovanja* (kurziv R. L) preduzeća ne bi zahtevao detaljniju podelu, odvojeno iskazati naročito ove stavke:

I Na strani rashoda

- 1) prinadležnosti radnika i nameštenika;
- 2) socijalne dažbine;
- 3) ukupne prinadležnosti članova uprave i lica, koja su u pogledu odgovornosti njima ravna, kao i članova nadzornog organa (plate, tantijeme, naknada za utroške i druga davanja ma koje vrste);
- 4) otpisi po & 331 pod I t. 1 i 2;
- 5) drugi otpisi;

6) kamate i provizije;

7) porezi i prirezi koji se odbijaju pri iznalaženju porekse osnovice;

8) svi drugi rashodi, izuzimajući izdatke za sirovine, pomoćni i pogonski materijal odnosno izdatke za nabavljenu robu.

II Na strani prihoda:

1) Svi prihodi od preduzeća koji se ne moraju napose iskazivati po t. 2 do 4, i to po odbitku izdataka za sirovine, pomoćni i pogonski materijal odnosno po odbitku izdataka za nabavljenu robu;

- 2) prihodi iz učestvovanja u drugim preduzećima;
- 3) kamate, provizije i drugi prihodi od kapitala;
- 4) vanredni prihodi svake vrste ((2) & 332 stav 7 shodno vredni i ovde; (3) ako se dobitak po knjigama, koji se pokazuje kod sniženja osnovne glavnice, upotrebi za otpis ili rezerve, pojedini iznosi izvršenih otpisa i rezervi zasebno će se prikazati).”

Paragraf 334 glasi:

“ Izveštaj uprave

(1) U izveštaju uprave navešće se razlika prema prethodnom godišnjem zaključnom računu u bitnim promenama u društvenim prilikama, koje su se desile u toku poslovne godine. Ukoliko na prilike društva presudno utiču veze s kojim drugim preduzećem, izveštaj će obuhvatiti potrebne podatke i o tom preduzeću, kao i o vezama s njim; naročito će se prikazati na koji način društvo učestvuje u kojem drugom preduzeću, da li i ukoliko još duguje uplata u to ime (konsorcijski račun), da li i ukoliko je od toga učestvovanja imalo gubitka ili dobitka (2) sem toga, u izveštaj će se prikazati):

- 1) da li su izdate užitničke deonice ili uzitnice, kada i koliko;
- 2) kada dospevaju srednjoročne i dugoročne obaveze;
- 3) važniji pravni odnosi, koji se ne vide iz bilansa, a na čijem osnovu za društvo postoje prava ili obaveze, ili će verovatno nastupiti;
- 4) gubici, koji će iz nedospelih obaveza za dobavljanje ili nabavljanje ili na drugi način verovatno nastupiti;
- 5) da li društvo pripada sindikatima, kartelima i sličnim udruženjima i sporazumima, i kojim;
- 6) događaji osobitog značaja, koji su se desili po svršetku poslovne godine; (3) sa izveštajem za onu poslovnu godinu u kojoj su završeni radovi za osnivanje i prvu organizaciju ili za docnije proširenje ili izmenu preduzeća, ili za povišenje osnovne glavnice (& 331 IV), podneće se skupštini račun, u kojem će se podrobno izneti troškovi tih radova; (4) izveštaj mora odgovarati načelima savesnog polaganja računa, ukoliko važan interes društva ili važan javni interes ne bi zahtevao da se nešto ne prikaže. (5) Izveštaj i godišnje zaključne račune potpisuće svi članovi uprave, a članovi koji se ne slažu navešće svoje razloge.”

Paragraf & 335 glasi:

„(1) odobrene godišnje zaključne račune sa izveštajima uprave, nadzorne ustanove i poverenika uprave poslaće se za 15 dana od dana skupštine u prepisu registarskom sudu i staviti u svojoj poslovnoj ili i u drugoj, u sazivu skupštine označenoj prostoriji na pregledanje; pravo pregledanja i kod društva i kod suda ima svaki deoničar;

(2) trećim licima može registarski sud dozvoliti pregledanje ako verovatnim učine svoj pravni interes za to;

(3) Društvo za čije je osnivanje potrebna dozvola u prepisu će podneti odobrene godišnje zaključne račune sa izvešta-

jima uprave, nadzorne ustanove i poverenika nadležnoj vlasti za 15 dana od dana skupštine;

(4) Registarski sud ne ispituje da li godišnji zaključni računi i izveštaji odgovaraju naređenjima && 331 do 334 i && 337 do 340.”

(Tekst navedenih paragrafa dat je uglavnom po starim pravopisnim pravilima, pošto je i navedeni zakon štampan tim pravopisnim pravilima; unesene izmene bile su minimalne, ali neophodne za razumevanje teksta.)

U razdoblju od 1945. do 2004. godine, osiguranje imovine i lica kod nas ima nekoliko faza razvoja: od 1945. do 1961; od 1962. do 1967; od 1968. do 1976; od 1977. do 1990; od 1991. do 2003. i period posle 2003. godine.

Svaki od navedenih perioda ima svoje karakteristike. Međutim, svima je zajedničko to što su posredi bila društva za osiguranje imovine i lica s društvenim kapitalom i administrativnim rukovođenjem, u najvećem delu poslovanja, a u periodu od 1968. do 1990. godine na snazi je bilo društveno samoupravljanje. Posle 1990. godine, nastupa razdoblje akcionarskih društava s društvenim i privatnim kapitalom, s tim što su se društva s privatnim kapitalom uglavnom bavila poslovima osiguranja motornih vozila (auto-odgovornost). Od 1990. do 2003. godine, u većini su bila akcionarska društva s privatnim kapitalom, iako u celosti u osiguranju imovine i lica preovlađuje društveni kapital, koji je 31. decembra 2002. iznosio 51,73 procenta, a privatni akcijski 48,27 odsto. Treba imati u vidu da se jednim delom i akcijski kapital sastoji od društvenog kapitala, pošto su pojedina akcionarska društva nastala iz društvenih preduzeća, tako da je učešće društvenog kapitala znatno veće od navedenog procenta.

Period od 1944. do 1961. godine

U novim društveno-ekonomskim uslovima kod nas, osiguranje imovine i lica dobilo je drugačiju funkciju od one koju je imalo između dva svetska rata.

Oslobođenje zemlje od okupatorskih snaga zateklo je na tržištu veliki broj stranih i domaćih privatnih osiguravajućih društava, koja su nastavila s radom i za vreme okupacije, do 1944. godine. Društva za osiguranje neprijateljskih zemalja za vreme rata (1941–1944) još više su ojačala svoje portfelje i razvila poslovanje.

Odlukom Predsedništva Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ) od 21. novembra 1944. godine o prelasku neprijateljske imovine u državnu svojinu obuhvatilo je društva za osiguranje neprijateljskih zemalja koja

su radila na teritoriji Jugoslavije. Ova društva konfiskovana su i stavljena pod prinudnu upravu Državne uprave narodnih odbora (DUND). Među prvima, prinudnu upravu dobila su nemačka društva „Dunav“, „Vinerštetiše“, „Elementar“, „Evropsko“, „Ujedinjeno“. Kod ostalih, postavljeni su delegati DUND-a. Poverenik za industriju Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije (NKOJ) doneo je 1. marta 1945. godine Odluku o spajanju osiguravajućih kuća koje postaju državna svojina u Državni zavod za osiguranje i reosiguranje. Društva koja nisu bila obuhvaćena konfiskacijom likvidirana su drugim merama. Tako je 18. jula 1945. godine ministar finansija doneo rešenje o zabrani privatnih osiguravajućih kuća da bez posebnog odobrenja primaju u osiguranje državnu imovinu ili imovinu državnih preduzeća i preduzeća gde država učestvuje sa najmanje pet odsto (Sl. list FNRJ, br. 52/45).

Izvršena je konfiskacija potražnih salda nemačkih reosiguravača, tako da je Državni zavod za osiguranje i reosiguranje preuzeo sva prava i obaveze iz ugovora o reosiguranju prema društvima za osiguranje. Državni zavod za osiguranje i reosiguranje, maja 1946. godine, zaključio je ugovor o reosiguranju viška šteta sa sovjetskim osiguravajućim zavodom „Gostrah“, koji je bio još štetniji po privredu Jugoslavije no što su bili ugovori na osnovu kvotnog reosiguranja sa zapadnoevropskim osiguravajućim kućama u periodu od 1920. do 1940. godine. Posle toga, usledilo je Rešenje (VII br. 9784/46) da sva privatna društva za osiguranje u prvom roku otkazu svoje ugovore o reosiguranju sa inostranim društvima. Ova mera imala je za cilj da privatna društva stavi u potpunu zavisnost od državnog zavoda. Prelaskom industrije, trgovine, saobraćaja, bankarstva i drugih privrednih grana u državne ruke, privatna društva za osiguranje izgubila su najveći deo svog portfelja. Poslednja mera ka njihovoj likvidaciji bilo je donošenje propisa o maksimalnoj visini troškova sprovođenja osiguranja, tako da su 1946. godine sva ona bila prinuđena da stupe u likvidaciju, predajući sva osiguranja Državnom osiguravajućem zavodu. U toku 1946. godine, još dva privatna društva konfiskovana su sudskim putem, a januara 1947. ministar finansija doneo je Rešenje o likvidaciji šest poslednjih privatnih osiguravajućih kuća. Nakon izvršenih prethodnih radnji, Državni osiguravajući zavod ostao je jedini osiguravač imovine i lica kod nas, ako izuzmemo socijalno osiguranje.

Na osnovu navedenih činjenica, može se zaključiti da je državni osiguravajući zavod nastao nakon preduzimanja odgovarajućih mera za ukidanje privatnih domaćih i inostranih društava za osiguranje. Državni osiguravajući zavod (DOZ)

osnovan je Odlukom poverenika industrije NKOJ-a broj 268 od 1. marta 1945. godine, pod imenom „Državni zavod za osiguranje i reosiguranje“ (Sl. list FNRJ, br. 12/45). Prvi akt o njegovom uređenju i poslovanju donet je 16. aprila 1946. godine, drugi akt doneo je 19. novembra 1946. godine ministar finansija, na osnovu Zakona o uređenju i delovanju kreditnog sistema, kao i propisa Osnovnog zakona o državnim privrednim preduzećima. Dana 18. marta 1946. godine, Vlada FNRJ, na predlog ministra finansija, donela je Uredbu o organizaciji i poslovanju Državnog osiguravajućeg zavoda.

Unutrašnja organizacija DOZ-a sastojala se od Generalne direkcije u Beogradu, republičkih direkcija u sedištim republika, pokrajinske direkcije u Novom Sadu za Vojvodinu i poslovnicu odnosno filijala, kao operativnih organizacionih jedinica u svim većim mestima u zemlji.

U vreme postojanja DOZ-a karakteristično je bilo sledeće:

- stvoren je novi sistem osiguranja DOZ, koji je zamenio stari kapitalistički sistem;
- izvršena je potpuna promena pravila osiguranja, tarifne politike i tehnologije rada, na principima ekonomike osiguranja, i došlo je do znatnog sniženja premijskih stopa;
- izvršena je racionalizacija poslovanja, unifikacija tehnologije rada i obrazaca u svim poslovnim jedinicama DOZ-a;
- uvedene su, 1947. godine, nove vrste osiguranja (osiguranje useva i osiguranje života bez lekarskog pregleda); iste godine uvedeno je i zakonsko obavezno osiguranje putnika u javnom saobraćaju od posledica nesrećnog slučaja, kao i obavezno osiguranje pošiljaka na železnicama;
- stalno je vršeno osavremenjivanje pravila osiguranja i tarifa premija; savet DOZ-a, 1956. godine, doneo je novi pravni tarifni sistem, kojim su uvedeni novi vidovi osiguranja imovine i lica;
- 1958. godine doneta je Naredba o određivanju rizika od kojih je privredna organizacija bila dužna da osigura osnovna i obrtna sredstva i sredstva zajedničke potrošnje, a istovremeno je jasnije i potpunije regulisano obavezno osiguranje privrednih organizacija;
- donošenjem Odluke o organima upravljanja DOZ-om, krajem 1957. godine, i imenovanjem članova saveta Upravnog odbora, uvodi se društveno upravljanje u osiguranje imovine i lica kod nas, koje je sprovedeno do 1990. godine.

U ovom periodu ostvaren je pozitivan finansijski rezultat u iznosu od 37.475.000 dinara, i ostvaren je gubitak u osiguranju useva u iznosu od 2,35 milijardi dinara.

Po republikama, ukupna premija osiguranja i štete, kao i finansijski rezultat, izgledaju ovako:

METODOLOGIJA UTVRĐIVANJA I PREZENTOVANJA FINANSIJSKIH REZULTATA U OSIGURANJU IMOVINE I LICA U SRBIJI

Republika								
Struktura	Ukupno	Srbija	Hrv.	Sloven.	BiH	Maked.	C. Gora	G. dir.
Prem. osig.	118,505	40,856	37,695	17,894	13,416	5,926	1,523	1,193
Likv. štete	43,735	15,527	12,479	6,656	4,112	2,755	625	1,581
Rezerv. št.	5,392	1,184	2,678	764	438	195	92	41
Ukupno št.	49,127	16,711	15,157	7,420	4,550	2,950	717	1,622
Trošk. rež.	23,459	7,578	7,099	4,229	2,513	1,268	336	436
Svega	72,586	24,289	22,256	11,649	7,063	4,218	1,053	2,058
Fin. rezultat.	37,476	13,670	12,881	4,891	5,249	1,334	320	-869
%	100	36.48	34.37	13.05	14.01	3.56	0.85	-2.32

Od 1946. do 1958. godine nijedna direkcija nije ostvarila negativan finansijski rezultat. Negativan rezultat ostvarila je samo Generalna direkcija, koja je vršila ulogu administrativnog operativnog rukovođenja direkcijama formiranih na republičkom nivou, ali je u celosti, ipak, ostvaren pozitivan finansijski rezultat. Ukupna premija osiguranja za period poslovanja januar – decembar 1946. iznosila je samo 379 miliona dinara, a za period januar – decembar 1958. godine 26,5 milijardi dinara, dakle povećana je za skoro sedam puta.

Ostvarena premija osiguranja, isplaćene odštete i finansijski rezultat osiguranja života od 1946. do 1958. godine izgleda ovako:

ukupnoj matematičkoj rezervi osiguranja imala je Slovenija (27,5 odsto), a zatim Srbija. Ako u vidu imamo broj stanovnika, Srbija je bila na trećem mestu, posle Hrvatske. Premija osiguranja života za period januar – decembar 1946. iznosila je samo 14 miliona dinara, a za period januar – decembar 1958. godine 1,5 milijardi dinara, tako da je povećanje bilo više od deset puta.

Naplaćena premija osiguranja 1961. iznosila je 47,7 milijardi dinara, s tim što je društveni sektor učestvovao sa 37,7 milijardi ili 15.900.000 američkih dolara. Rezerve sigurnosti, krajem 1961. godine, iznosile su 60,9 milijardi dinara ili 20.300.000 američkih dolara.

U 000.000 din.

Republika								
Struktura	Ukupno	Srbija	Hrv.	Sloven.	BiH	Maked.	C. Gora	G. dir.
Premija	6,528	1,854	1,596	1,788	497	211	90	492
Kam. 5%	857	196	171	185	46	20	8	231
Uk. prihodi	7,385	2,050	1,767	1,973	543	231	98	723
Ispl. štete	928	334	228	227	71	25	12	31
Rez. obav.	307	107	97	35	21	4	1	42
Uk. štete	1,235	441	325	262	92	29	13	73
Trošk. rež.	677	174	158	217	47	24	11	46
Svega rash.	1,912	615	483	479	139	53	24	119
Mat. rez.	4,519	1,232	1,128	1,265	323	138	64	369
Rezervacija*	82	0	0	0	0	0	0	82
Uk. mat. rez.	4,601	1,232	1,128	1,265	323	138	64	451
%	100.00	26.80	24.50	27.50	7.00	3.00	1.40	9.80

Kamata pet odsto od 1948. godine. Mat. rez. i rez. štete na dan 31. decembar 1958.

* Rezervacija za nastale osigurane slučajeve iz predratnog poslovanja, društava za osiguranje.

Matematička rezerva osiguranja života, sa stanjem na dan 31. decembar 1958. godine, iznosila je 4.601.000.000 dinara ili 9.202.000 američkih dolara. Najveće učešće u

Period od 1962. do 1967. godine

Državni osiguravajući zavod, kao jedini osiguravač u zemlji, nije mogao da se uklopi u privredni i komunalni sistem. Radi

uklapanja osiguranja imovine i lica u komunalni sistem, donet je Zakon o osiguravajućim zavodima i zajednicama osiguranja, koji je obeležio novo poglavlje na ovom polju. Najvažnija obeležja ovog perioda su sledeća:

- organizovanje samostalnih osiguravajućih zavoda umesto jedinstvenog državnog osiguravajućeg zavoda;
- pravo komune da osniva svoj osiguravajući zavod (OZ), tako da su početkom 1962. godine osnovana 142 osiguravajuća zavoda (OZ), šest republičkih zajednica i jugoslovenska zajednica osiguranja, te jedna zajednica autonomne pokrajine (u Vojvodini); krajem 1963. godine, broj zavoda smanjen je na 128.
- teritorijalni monopol osiguravajućeg zavoda, sa ograničavanjem poslovanja na područje za koje je osnovan;
- obavezno udruživanje zavoda u republičke zajednice, a republičke zajednice u Jugoslovensku zajednicu osiguranja;
- pravo zavoda i zajednica da uvode dobrovoljna osiguranja i za njih donose pravila i tarife premije, uz saglasnost opštinskih skupština odnosno izvršnih veća;
- obaveznost zavoda da sprovodi osiguranja uvedena Zakonom i odlukama skupštine zajednica osiguranja odnosno Jugoslovenske zajednice osiguranja;
- uvođenje neto sistema odnosno odvajanje funkcionalnih sredstava (riziko premija i preventiva) od sredstava za pokriće troškova sprovođenja osiguranja (režijski dodatak);
- rad po načelima društvenog upravljanja; organi upravljanja u zavodima i zajednicama osiguranja bili su skupština, upravni odbor i direktor, odnosno glavni direktor i generalni direktor; skupštinu su sačinjavali predstavnici osiguranika, društveno-političkih zajednica i radne organizacije; pojedine poslove upravljanja, utvrđene zakonom, s režijskim dodatkom kao materijalnom bazom, obavljao je savet radnog kolektiva;
- obavezno automatsko reosiguranje zavoda kod zajednice republike i zajednica republika kod Jugoslovenske zajednice osiguranja, s mogućnošću zavoda i zajednica da u određenim slučajevima sami sprovode izravnaje rizika;
- jedinstvena stopa funkcionalne premije osiguranja i maksimalnih stopa režijskog dodatka;
- društveni nadzor i kontrola nad poslovanjem društava za osiguranje, od strane uprave i predstavničkih tela opštine, republike (pokrajine) i federacije.

U toku 1965. godine izvršene su izmene i dopune Zakona iz 1961. radi usklađivanja organizacije osiguranja s nastalim promenama u privrednom i društvenom sistemu države, koje je inicirao Ustav iz 1963. godine. Suštinske promene u osiguranju imovine i lica nastale su 1968. kada je osnovano samo 11 osiguravajućih društava u Jugoslaviji, od 128 osiguravajućih zavoda koji su postojali zaključno sa 31. decembrom 1967. godine.

Od 1962. do 1967. godine naglo su opala sredstva rezervi sigurnosti, tako da su 31. decembra 1967. iznosila samo 331 milion novih dinara, a na početku godine, gubici u pojedinim vrstama osiguranja dostizali su sumu od 863,7 miliona novih dinara. Matematička rezerva osiguranja života, krajem 1967. godine, iznosila je 357,6 miliona novih dinara.

Period od 1968. do 1976. godine

Prema odredbama Osnovnog zakona o osiguranju i osiguravajućim organizacijama, mogla su da postoje sledeća društva za osiguranje imovine i lica:

- osiguravajući zavod koji može da se bavi svim vrstama osiguranja (opšteg tipa) i jednom ili većim brojem vrsta osiguranja (specijalizovani);
- zavod za reosiguranje, opšteg tipa ili specijalizovan;
- zavod za osiguranje i reosiguranje, mešoviti, opšteg tipa ili specijalizovani;
- združeno osiguravajuće preduzeće u koje su udružena dva ili više zavoda;
- organizacije za uzajamno osiguranje koje mogu osnivati građani po načelima samopomoći, odnosno radne organizacije za one vrste osiguranja kojima se ne bave osiguravajući zavodi;
- preduzeće za posredovanje i vršenje usluga u osiguranju; ova preduzeća mogla su da rade za jedan ili više zavoda, i to na zaključivanju ugovora o osiguranju, naplati premije osiguranja, proceni i likvidaciji šteta i drugim poslovima osiguranja;
- organizacije za vršenje aktuarskih poslova koje su mogle da osnivaju zavodi, kao i posebne radne organizacije ili, pak, kao posebna služba u okviru Udruženja društava za osiguranje Jugoslavije;
- poslovno udruženje društava za osiguranje.

Prelaskom na komercijalno osiguranje imovine i lica, godine 1968. osnovano je 11 društava za osiguranje:

- osiguravajući zavod za osiguranje „Sarajevo“, Sarajevo;
- osiguravajući zavod za osiguranje „Makedonija“, Skoplje;
- osiguravajući zavod za osiguranje „Kroacija“, Zagreb;
- osiguravajući zavod za osiguranje „Split“, Split;
- osiguravajući zavod za osiguranje „Sava“, Ljubljana;
- osiguravajući zavod za osiguranje „Maribor“, Maribor;
- osiguravajući zavod za osiguranje „Novi Sad“, Novi Sad;
- osiguravajući zavod za osiguranje „Vojvodina“ Novi Sad;
- zavod za osiguranje i reosiguranje „Jugoslavija“, Beograd;
- zavod za osiguranje i reosiguranje „Beograd“, Beograd;
- zavod za osiguranje i reosiguranje „Slavija Lojd“, Zagreb.

U toku 1968. godine, i kasnije, izvršena su određena spajanja osiguravajućih zavoda. „Sava“ i „Maribor“ spojili su se

u osiguravajući zavod za osiguranje „Triglav“ i reosiguravajući zavod „Sava“, društvo za osiguranje „Split“ pripojeno je „Kroaciji“, spajanjem „Beograda“ i „Jugoslavije“ nastao je Zavod za osiguranje i reosiguranje „Dunav“, a spajanjem „Novog Sada“ i „Vojvodine“ nastao je Zavod za osiguranje i reosiguranje DDOR „Novi Sad“. U toku 1974. godine, iz Zavoda za osiguranje i reosiguranje „Dunav“ nastali su Zavod za osiguranje „Kosovo“ u Prištini i Zavod za osiguranje „Lovćen“ u Titogradu, sada Podgorici.

Osnovana su i dva preduzeća za zastupanje:

- Preduzeće za zastupanje i vršenje usluga u poslovima osiguranja DOZ, Pančevo.
- Preduzeće za zastupanje i posredovanje u osiguranju „Interkontinental“, Beograd

Takođe, osnovana su i dva udruženja za osiguranje:

- Udruženje društava za osiguranje „Jugoslavija“, Beograd,
- Udruženje društava za osiguranje „Jedinstvo“, Beograd, koje su sačinjavali Zavod za osiguranje i reosiguranje „Jugoslavija“, Zavod za osiguranje „Novi Sad“ i Preduzeće za posredovanje i zastupanje „Interkontinental“.

Savezna skupština SFRJ donela je, u januaru i februaru 1967. godine, više propisa iz oblasti osiguranja imovine i lica:

- Osnovni zakon o osiguranju i osiguravajućim organizacijama;
- Zakon o izmenama i dopunama Zakona o obaveznom osiguranju imovine i lica (Zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju);
- Zakon o obaveznom obuhvatanju rizika zemljotresa u pojedinim vrstama osiguranja;
- Zakon o uslovima za osnivanje i poslovanje osiguravajućih zavoda i zavoda za reosiguranje.

Donošenjem navedenih zakona, izvršene su bitne promene u sistemu osiguranja imovine i lica i poslovanju društava za osiguranje. Osnovne karakteristike poslovanja u ovom periodu su sledeće:

- uvažavanje ekonomskih načela u poslovanju društva za osiguranje;
- izjednačavanje uslova poslovanja društva za osiguranje s položajem ostalih privrednih organizacija, odnosno uvođenje konkurencije, ukidanjem teritorijalnog monopola i uvođenje konkurencije između društava za osiguranje;
- uspostavljanje slobodnih ekonomskih odnosa između osiguranika i osnivača i društva za osiguranje;
- povećanje zainteresovanosti radnika društva za osiguranje za rezultate poslovanja i obezbeđenje uticaja osiguranika i osnivača u upravljanju društvom za osiguranje, srazmerno uloženom kapitalu; zapravo, bilo je pokušaja da se uvede kapital odnos umesto odnos osiguranik

– osiguravač, ali su nadležni organi to sprečili, pošto se to nije uklapalo u postojeći državni sistem;

- ukidanje teritorijalnog monopola i uvođenje konkurencije između društava za osiguranje;
- ukidanje svih vidova obaveznih osiguranja, osim osiguranja putnika u javnom saobraćaju i osiguranja od auto-odgovornosti;
- slobodno opredeljivanje osiguranika u izboru osiguravača, to jest društva za osiguranje;
- ukidanje automatskog reosiguranja i uspostavljanje ugovornih odnosa između osiguravača i reosiguravača;
- osamostaljivanje društva za osiguranje u samostalnoj izradi uslova i tarifa premija osiguranja;
- zabrana preuzimanja u osiguravajuće pokriće rizika koji prelaze kapacitete osiguravača.

Prema opštim odredbama Osnovnog zakona o osiguranju i osiguravajućim organizacijama, osiguranje je privredna delatnost kojom se, po načelu uzajamnosti i solidarnosti, može obezbediti ekonomska zaštita imovine i lica od rizika od kojih su ugroženi, ukoliko se zaključi ugovor o osiguranju imovine i lica, pošto osiguranje više nije bilo obavezno. Na društva za osiguranje primenjivali su se propisi koji su se odnosili na privredna preduzeća – ako zakonom o osiguranju nije bilo drugačije propisano.

Osnovnim zakonom uvedena je obaveza da se imovina i lica u zemlji mogu osigurati samo kod domaćih društava za osiguranje. Izuzetno, Savezno izvršno veće propisuje koja se imovina i lica u Jugoslaviji, i u kojim slučajevima, može osigurati kod inostranih društava za osiguranje.

Period od 1976. do 1990. godine

Na osnovu člana 42. Ustava SFRJ, godine 1976. donet je Zakon o osnovama osiguranja imovine i lica, a svaka republika i pokrajina donela je svoj zakon o osiguranju imovine i lica. Ovi zakoni ustanovili su zajednicu osiguranja, pa su u upravljanju zajednicom rizika učestvovali osiguranici – pravna lica i građani, i građanskopravna lica, koji su ostvarivali svoja prava u skladu sa statutom zajednice i zakonom. U ovom periodu, bilo je pokušaja da se izravnjanje rizika vrši unutar zajednica rizika, to jest na potpuno homogenim rizicima. Međutim, usled malog broja pokrivenih rizika po zajednicama rizika, to nije bilo moguće, a ovakav način izravnjanja nije u potpunosti bio u saglasnosti s principima na kojima se zasniva osiguranje.

Kretanje uloga na štednji kod poslovnih banaka i matematičke rezerve osiguranja u društvima za osiguranje, u periodu od 1983. do 1988. godine izgledalo je ovako:

U milijardama dinara

Godina	Iznos			Index			
	Uloga na štednji	Matematičke rezerve osig. živ.	Učešće 3:2	Bazni		Lančani	
				Štednje kod banaka	Matematičke rezerve osig.živ.	Štednje kod banaka	Matematičke rezerve osig. živ.
1	2	3	4	5	6	7	8
1983	306.40	17.80	5.80	100.00	100.00	100.00	100.00
1984	553.70	23.40	4.22	180.70	131.50	180.70	131.50
1985	1,070.40	34.00	3.17	349.30	191.00	193.30	145.30
1986	2,079.00	56.30	2.71	678.50	316.30	194.20	165.60
1987	3,955.90	97.60	2.46	1,291.10	548.30	190.30	173.40
1988	12,732.10	270.00	2.12	4,155.40	1,521.90	321.90	277.60

Izvor: časopis „Osiguranje i privreda“, broj 10/89, „Kroacija osiguranje“, Zagreb

Učešće matematičke rezerve osiguranja života od 5,80 odsto svelo se samo na 2,12 procenata u odnosu na štednje uloge kod poslovnih banaka. Uzrok ovakvom smanjenju učešća leži u sledećoj tabeli:

Ostvarena kamata x100
_____ =%

Ukupni izvori matem. rezerve i rezerve sigurnosti osiguranja života na početku i kraju poslovne godine: 2

Kada se posmatraju razlike ostvarene kamatne stope na sredstva matematičke rezerve osiguranje života, po društvima, one su više nego velike. Kako drukčije objasniti da jedna osiguravajuća kuća (red. broj 7) ostvaruje kamatu znatno iznad prosečno ostvarene za preko 50 procenata, a od nekih društava i preko sto odsto? Ovo je delimičan odgovor zašto je osiguranje života u nas na nivou na kome se nalazi danas.

Naz.	GODINA					INDEX	
	Zaj.	1985	1986	1987	1988	1988/85	1988/86
1	2	3	4	5	6	7	8
1	18.6	29,0	35,6	95,1	511,3	327,9	267,1
2	24,2	28,3	45,7	92,3	381,4	328,3	202,0
3	10,3	17,4	26,8	96,7	938,8	555,7	360,8
4	12,8	12,2	19,0	31,9	249,2	261,5	167,9
5	14,6	19,0	18,6	51,4	352,1	270,5	276,3
6	13,1	17,2	24,7	60,2	459,5	350,0	243,7
7	40,6	48,8	76,0	100,8	248,3	206,6	132,6
8	11,1	16,4	22,3	72,5	653,2	442,1	325,1
Prosek	23,8	30,1	41,9	89,4	375,6	297,0	213,4
Index tr.							
Života	74,0	89,0	220,0	340,6	757,0	560,0	340,6
Razlika	-50,2	-58,2	-178,1	-251,2	-382,6	-273,0	-127,2

Između ostvarene kamatne stope na sredstva matematičke rezerve osiguranja života i stope indeksa troškova života, razlika je velika, tako da su se svake godine obezvređivala sredstava matematičke rezerve osiguranja života.

Period od 1991. do 1996. godine

Donošenjem Amandmana od 25. novembra 1988. godine na Ustav SFRJ iz 1974, stvorene su pretpostavke za napuštanje koncepcije dogovorone ekonomije i potpuni prelazak

na tržišno privređivanje. U toku 1990. godine, donet je novi zakon o osnovama sistema osiguranja imovine i lica (Sl.list SFRJ, br. 19/90), koji je poznavao sledeće organizacione oblike organizovanja u osiguranju imovine i lica:

- deoničarsko društvo za osiguranje; javno društvo za osiguranje; društvo za uzajamno osiguranje; sopstveno društvo za osiguranje; mešovito društvo za osiguranje; posebne organizacije za obavljanje drugih poslova osiguranja; pul.

Deoničarska (akcionarska) društva osnivana su samo društvenim ili samo privatnim kapitalom, s tim što je u početku društveni kapital u ukupnom kapitalu društava za osiguranje učestvovao sa više od 95 odsto.

Period od 1997. do 2003. godine

U 1996. godini, donet je Zakon o osiguranju imovine i lica (Sl. list SRJ, br. 30/96, 53/99). Prema članu 2. Zakona, društvo za osiguranje moglo je kod nas da se osniva kao akcionarsko društvo za osiguranje i društvo za uzajamno osiguranje.

Akcionarsko društvo za osiguranje moglo je da obavlja poslove osiguranja jedne vrste ili više vrsta osiguranja, reosiguranja i jedne vrste ili više vrsta osiguranja i reosiguranja.

U ovom periodu poslovalo je u proseku 40 akcionarskih društva, tako da ih je na kraju 2003. godine bilo 40, od čega dva reosiguravajuća i jedno mešovito društvo za osiguranje i reosiguranje. Od 1997. do 2004. godine likvidirano je ili je u stečaju 40 osiguravajućih društava.

Karakteristično za poslovanje društava za osiguranje kod nas u ovom periodu jeste to što je došlo do potpunog nepoštovanja načela na kojima se zasniva osiguranje imovine i lica, pre svega tehničkih osnova osiguranja, tako da se najčešće primenjuju izmišljene tarife premije osiguranja, a ne one koje su predložene i usvojene od organa društva za osiguranje i koje je odobrilo Ministarstvo finansija. Druga karakteristika je ta što se najveći deo kuća za osiguranje bavi poslovima osiguranja od auto-odgovornosti. Na premiju auto-odgovornosti u periodu januar-decembar 2002. godine otpadalo je 33,5 odsto, a na sve ostale vrste osiguranja 66,5 procenta. U 2003. godini premija osiguranja od auto-odgovornosti u ukupnoj premiji osiguranja učestvovala je sa 32,4 odsto.

Period od 2004. do 2009. godine

U 2004. godini, donesen je Zakon o osiguranju, s tim što je u 2005. i 2007. pretrpeo određene izmene i dopune. Međutim, ni tim izmenama i dopunama ovaj zakon ni izdaleka nije dobio odredbe o računovodstveno-finansijskom poslovanju koje je sadržao Trgovački zakon iz 1937. godine.

NBS je u toku 2004. i prvoj polovini 2005. oduzela više od 20 dozvola za rad društvima za osiguranje. Međutim, po okončanju stečajnih postupaka, sa izuzetkom još nekoliko njih koji su u toku, samo pet društva imaju manja sredstava nego što iznose njihove ukupne obaveze po okončanju stečajnog postupka. Zato se postavlja pitanje odgovornosti supervizora na osnovu čijih je nalaza i kontrole poslovanja društvima oduzeta dozvola za rad, kao i pitanje da li je to učinjeno iz ekonomskih ili nekih drugih razloga.

Društva za osiguranje kod nas od 1. januara 2004. godine u obavezi su da pri sastavljanju i prezentiranju finansijskih izveštaja primenjuju Međunarodne računovodstvene standarde (u daljem tekstu MRS) i Međunarodne standarde finansijskog izveštavanja (u daljem tekstu MSFI).

Paragrafi 9 do 14 Okvira za pripremanje i prikazivanje finansijskih izveštaja glase:

“Korisnici i njihove potrebe za informacijama

9. Korisnici finansijskih izveštaja jesu sadašnji i potencijalni investitori, zaposleni, kreditori, dobavljači i ostali poverioci, kupci, vlade, njihove agencije i javnost. Oni koriste finansijske izveštaje kako bi zadovoljili neku od svojih različitih potreba za informacijama. Te potrebe uključuju sledeće:

Donosioci rizičnog kapitala i njihovi savetnici usmereni su ka rizicima svojstvenim ulaganju i povraćaju prinosa od tih ulaganja. Njima su potrebne informacije koje im pomažu u opredeljenju da li da kupe, da ih drže ili prodaju. Akcionari su takođe zainteresovani za informacije koje im omogućuju da procene sposobnost preduzeća da isplati dividende.

Zaposleni i njihove predstavničke grupe zainteresovani su za informacije o stabilnosti i uspešnosti svojih poslodavaca. Oni su takođe zainteresovani za informacije koje im omogućuju da procene sposobnost preduzeća da im obezbedi zarade, naknade penzija i mogućnost zapošljavanja.

Zajmodavci su zainteresovani za informacije koje im omogućuju da odrede da li će njihovi zajmovi i pripadajuće kamate biti plaćeni o roku.

Dobavljači i ostali poverioci zainteresovani su za informacije koje im omogućuju da odrede da li će iznosi koje tražuju biti plaćeni o roku. Dobavljači su obično zainteresovani za poslovanje preduzeća tokom kraćeg perioda nego zajmodavci, ukoliko ne zavise od kontinuiteta poslovanja preduzeća, kao svog glavnog kupca.

Kupce zanimaju informacije o nastavku poslovanja preduzeća, posebno kada imaju dugoročne poslovne odnose s njim ili su zavisni od tog preduzeća.

Vlade i njihove agencije zainteresovane su za alokaciju resursa i stoga za aktivnost preduzeća. Oni takođe imaju potrebu za informacijama radi regulisanja aktivnosti preduzeća, utvrđivanja poreske politike i osnovice za obračun nacionalnog dohotka, kao i za sličnim statističkim podacima.

Preduzeća utiču na pojedince u javnosti na različite načine. Na primer, mogu znatno doprineti lokalnoj privredi na različite i brojne načine, uključujući zapošljavanje većeg broja ljudi i nabavke od lokalnih dobavljača. Finansijski izveštaji mogu pomoći javnosti da proceni kretanja i nedavne promene u prosperitetu preduzeća, te raspon njegovih aktivnosti.

10. Premda se svim informacionim potrebama navedenih korisnika ne može udovoljiti putem finansijskih izveštaja, postoje potrebe koje su svima zajedničke. Pošto su investitori oni koji snabdevaju preduzeća rizičnim kapitalom, obezbeđenje finansijskih izveštaja koji zadovoljavaju njihove potrebe takođe će zadovoljiti najveći deo potreba drugih korisnika finansijskih izveštaja.

11. Rukovodstvo preduzeća ima prvenstvenu odgovornost za pripremu i prikazivanje finansijskih izveštaja preduzeća. Rukovodstvo je takođe zainteresovano za informacije sadržane u finansijskim izveštajima i pored toga što ima pristup drugim upravljačkim i finansijskim informacijama, koje mu pomažu u izvršavanju poslova planiranja, odlučivanja i nadzora za koji su odgovorni. Rukovodstvo ima mogućnosti da utvrđuje formu i sadržaj tih dodatnih informacija da bi zadovoljilo svoje potrebe. Izveštavanje o takvim informacijama je, pak, izvan delokruga ovog okvira. Ipak, objavljeni finansijski izveštaji zasnivaju se na informacijama o finansijskom položaju, uspešnosti i promenama u finansijskom položaju preduzeća, koje koristi rukovodstvo.

Cilj finansijskih izveštaja

12. Finansijski izveštaji imaju za cilj da pruže informacije o finansijskom položaju, uspešnosti i promenama u finansijskom položaju preduzeća, koje su širokom krugu korisnika važne za donošenje ekonomskih odluka.

13. Finansijski izveštaji koji su pripremljeni za ovu svrhu zadovoljavaju uobičajene potrebe većine korisnika. Međutim, ti izveštaji ne pružaju sve informacije koje bi korisnicima mogle biti nužne pri donošenju nekih ekonomskih odluka, budući da uglavnom daju sliku o finansijskim učincima prošlih događaja i ne pružaju nefinansijske informacije.

14. Finansijski izveštaji takođe pokazuju rezultate načina na koji rukovodstvo upravlja ili način na koji rukovodstvo polaže račune za resurse koji su mu povereni. Oni korisnici koji žele da ocene način upravljanja i način polaganja računa rukovodstva čine to radi donošenja ekonomskih odluka; ove odluke, na primer, mogu da obuhvate pitanja da li da zadrže ili da prodaju svoja ulaganja u preduzeće ili da li da ponovo imenuju ili zamene rukovodstvo.”

Na nekoliko primera pokušaćemo da prikažemo adekvatnost primene MRS i MSFI pri sastavljanju i prezentiranju finansijskih izveštaja u periodu od 2006. do 2009. godine. Jedna od bitnih informacija u finansijskim izveštajima društava za osiguranje, pored ostalih, jeste i učešće troškova sprovođenja osiguranja u ukupnoj premiji, i to po društvima za osiguranje i u proseku. Međutim, do toga je teško doći iz razloga što osiguravajuća društva kod nas finansijske izveštaje ne sastavljaju po istoj metodologiji, pa samim tim i prezentirani podaci nisu uporedivi između društava. Učešće troškova sprovođenja osiguranja prema finansijskim izveštajima za period od 2006. do 2009. godine izgleda ovako:

METODOLOGIJA UTVRĐIVANJA I PREZENTOVANJA FINANSIJSKIH REZULTATA U OSIGURANJU IMOVINE I LICA U SRBIJI

U 2006. godini u %

Red. broj	Broj AOP	Društvo „A“	Društvo „B“	Društvo „C“	Sva društva
1	254/203+204	31,75	28,92	27,91	28,55
2	31+255+260+265/136+203+204	24,88	33,03	29,13	31,20
3	256/136+203+204	12,94	13,37	14,49	15,10
4	31/136+203+204		3,64	0,12	2,06
5	260/136+203+204	11,79	15,73	14,52	13,32
6	265/136+203+204	0,21	0,29		0,72
7	233/136+203+204	3,34	1,35	0,07	1,96
8	Kol. 5 AOP-136		12,54	0,45	7,47

U 2007. godini u %

Red. broj	Broj AOP	Društvo „A“	Društvo „B“	Društvo „C“	Sva društva
1	254/203+204	32,49	26,53	26,01	27,43
2	31+255+260+265/136+203+204	24,56	31,10	31,60	30,27
3	256/136+203+204	15,14	12,62	12,64	15,42
4	31/136+203+204		3,98	3,25	2,17
5	260/136+203+204	8,94	14,24	14,76	12,05
6	265/136+203+204	0,48	0,26	0,95	0,63
7	233/136+203+204	3,17	3,98	0,63	1,81
8	Kol.5 AOP-31/136		13,34	12,59	7,76

U 2008. godini u %

Red. broj	Broj AOP	Društvo „A“	Društvo „B“	Društvo „C“	Sva društva
1	254/203+204	33,72	37,47	34,44	36,59
2	31+255+260+265/136+203+204	27,09	29,45	33,45	32,72
3	256/136+203+204	17,94	12,46	17,85	16,80
4	31/136+203+204		3,53	5,38	4,10
5	260/136+203+204	8,53	13,23	10,22	11,38
6	265/136+203+204	0,62	0,23		0,44
7	233/136+203+204	3,39	3,98	1,15	1,77
8	Kol.5 AOP-31/136		12,54	20,14	14,66

U 2009. godini u %

Red. broj	Broj AOP	Društvo „A“	Društvo „B“	Društvo „C“	Sva društva
1	254/203+204	39,40	25,13	26,10	28,42
2	31+255+260+265/136+203+204	30,00	29,61	33,12	29,09
3	256/136+203+204	20,56	15,16	19,45	19,09
4	31/136+203+204		4,12	5,68	4,76
5	260/136+203+204	8,82	13,23	7,99	9,80
6	265/136+203+204	0,62	0,21		0,39
7	233/136+203+204	3,57	3,19	1,54	3,00
8	Kol.5 AOP-31/136		16,42	22,64	17,67

NAPOMENA: Pojedini brojevi AOP-a označavaju:

- AOP-31 = unapred plaćene troškove sprovođenja osiguranja;
- AOP-136-138 = prenosnu premiju osiguranja na kraju poslovne godine;
- AOP-203 = obračunatu premiju životnih osiguranja;
- AOP-204 = obračunatu premiju neživotnih osiguranja;
- AOP-233 = rashode izviđaja, procene, likvidacije i isplate naknade šteta i ugovorenih iznosa;
- AOP-254 = troškove sprovođenja osiguranja;
- AOP-255 = troškove pribave;
- AOP-260 = troškove uprave;
- AOP-265 = ostale troškove sprovođenja osiguranja.

Kada posmatramo podatak pod rednim brojem 1 između društva „A”, „B” i „C” postoje bitne razlike u visini učešća troškova sprovođenja osiguranja u ukupnoj premiji osiguranja, što nije slučaj kada se posmatraju podaci pod rednim brojem 2. Ove razlike posledica su primene različite metodologije sastavljanja finansijskih izveštaja. Društvo „A” ne razgraničava troškove pribave osiguranja na periode trajanja ugovora, u skladu sa odredbama člana 128 Zakona o osiguranju, a ostala dva to čine, pa sami tim i navedeni podaci po rednim brojevima nisu uporedivi.

Karakteristično je da troškovi sprovođenja osiguranja u 2006. godini iznose u proseku 31,20 odsto od ukupne premije osiguranja, a u 2009. godini 29,09 procenata. Međutim, troškovi pribave u 2006. u proseku iznose 17,16 odsto, a u 2009. godini 23,85 odsto, dok troškovi uprave u 2006. iznose 13,32 procenta, a u 2009. godini 9,80 odsto. Takođe je karakteristično da rashodi izviđaja, procene, likvidacije i isplate naknada šteta i ugovorenih suma novca iznose samo 1,96 procenata u proseku 2006. godine, a 2009. godine tri procenta. Troškovi pribave istovremeno iznose 17,16 odsto, odnosno 23,85 odsto, pa se postavlja pitanje kakvo je zaista razgraničenje troškova sprovođenja osiguranja po mestima i nosiocima troškova u osiguranju imovine i lica.

Uticaj razgraničenja premije osiguranja na depresijaciju dinara

Kakav je uticaj razgraničenja odnosno nerazgraničenja premije osiguranja na obračunske periode prema trajanju ugovora o osiguranju na koje se odnosi, na depresijaciju dinara, može se videti na jednom primeru:

Ugovor o osiguranju zaključen je 1. decembra tekuće godine i traje do 30. novembra naredne godine.

- obračunata premija osiguranja za period od 12 meseci iznosi.....dinaru 3.600.000.
- deo premije osiguranja koji služi za pokriće troškova sprovođenja osiguranja (režijski dodatak) iznosi .....dinaru 600.000.

- deo premije osiguranja koji služi za pokriće obaveze iz osiguranja (naknada štete i slično)-tehnička premija iznosi (3.600.000-600.000) .....dinaru 3.000.000.
- deo tehničke premije osiguranja koji se odnosi na tekući obračunski period od 1. do 31. decembra tekuće godine iznosi .....dinaru 250.000.
- režijski dodatak koji se odnosi na tekući obračunski period od 1. do 31. decembra tekuće godine, ukoliko se ne razgraničava prema vremenu trajanja ugovora o osiguranju, iznosi.....dinaru 600.000.
- kao rashod po osnovu premije osiguranja u tekućem obračunskom periodu osiguranik u svojim knjigama iskazuje(3.600.000:12) ..... dinaru 360.000.

Vidimo da je u ovom slučaju društvo za osiguranje kao ostvareni prihod prikazalo 850.000 dinara, odnosno režijski dodatak u celosti od 600.000 dinara, i deo tehničke premije koji se odnosi na tekući obračunski period u vrednosti 250.000 dinara. Osiguranik je, kao svoj rashod po osnovu premije osiguranja prikazao iznos od 360.000 (3.600.000:12) dinara. Na tržištu se pojavljuje dohodak u iznosu od 850.000 dinara, a kao novoostvarena vrednost, nacionalni dohodak od samo 360.000 dinara. Na ovaj način, štampa se fiktivan novac i istovremeno dolazi do depresijacije domaće valute, dakle dinara. Ovo iz razloga što je „povećana kupovna moć” potrošača za 490.000 (850.000-360.000) dinara na tržištu robe i usluga, i to novcem koji je štampan na osnovu „uvećanog dohotka” ostvarenog u osiguranju imovine i lica.

Razgraničenja troškova sprovođenja osiguranja, po obračunskim periodima

Razgraničenja troškova sprovođenja osiguranja regulisana su odredbama paragrafa 20 i 21 MRS 18-prihodi, koji glase:

„Pružanje usluga

20. Kada se rezultat neke transakcije koja uključuje pružanje usluga može pouzdano izmeriti, prihod povezan s tom transakcijom priznaje se prema stepenu dovršenosti transakcije na dan bilansa stanja. Rezultat transakcije može se pouzdano proceniti kada su ispunjeni svi sledeći uslovi:

(a) iznos prihoda može se pouzdano meriti;

(b) verovatan je priliv ekonomskih koristi vezanih za tu transakciju u entitet;

(c) stepen dovršenosti transakcije na dan bilansa stanja može se pouzdano izmeriti;

(d) troškovi nastali zbog transakcije i troškovi njenog završavanja mogu se pouzdano izmeriti.

21. Priznavanje prihoda prema stepenu dovršenosti neke transakcije često se navodi kao metod procentualne

dovršenosti. Po ovom metodu, prihod se priznaje u obračunskim periodima u kojima su te usluge pružene. Priznavanje prihoda na toj osnovi pruža korisne informacije o obimu aktivnosti usluga i učinku tokom dotičnog perioda. MRS 11 takođe zahteva priznavanje prihoda po toj osnovi. Zahtevi tog standarda načelno su primenjivi na priznavanje prihoda i povezanih rashoda za transakciju koja uključuje pružanje usluga.“

Međutim, odredbe člana 128. Zakona o osiguranju, glase:

„Troškovi pribavljanja osiguranja mogu se razgraničiti u srazmeri prenosne premije i ukupne premije, u skladu sa zakonom.“

Navedene odredbe MRS 18-prihodi i člana 128. Zakona o osiguranju nisu u saglasnosti, što za posledicu ima to da društva za osiguranje, pri sastavljanju finansijskih izveštaja, postupaju na različite načine.

Paragrafi 39 i 40 Okvira za pripremanje i prikazivanje finansijskih izveštaja glase:

“39. Korisnici treba da budu u mogućnosti da uporede finansijske izveštaje preduzeća u protoku vremena, kako bi mogli da identifikuju razvoj u finansijskom položaju i uspešnosti. Korisnici moraju da budu u mogućnosti da uporede finansijske izveštaje različitih preduzeća, kako bi procenili njihov relativni finansijski položaj, uspešnost i promene u finansijskom položaju. Stoga, merenje i prikazivanje finansijskog učinka sličnih transakcija i drugih događaja mora da se sprovede dosledno u okviru jednog preduzeća i tokom dužeg perioda za jedno preduzeće te na način dosledan za različita preduzeća.

40. Važna posledica kvalitativnog obeležja uporedivosti jeste da su korisnici obavešteni o računovodstvenim politikama primenjenim pri sastavljanju finansijskih izveštaja i o promenama tih politika i učincima promena. Korisnici treba da budu u mogućnosti da identifikuju razlike između računovodstvenih politika za slične transakcije i druge događaje koje primenjuje jedno preduzeće iz perioda u period, što važi i za različita preduzeća. Usaglašenost s Međunarodnim računovodstvenim standardima, uključujući obelodanjivanje računovodstvenih politika koje primenjuju preduzeća, pomaže da se postigne uporedivost.”

Kakva je primena prethodnih odredbi pri razgraničenju troškova sprovođenja osiguranja, možemo videti iz sledećeg prikaza:

A) Kod životnih osiguranja

Iskazivanje matematičke rezerve osiguranja života u finansijskim izveštajima kod nas

Obračun matematičke rezerve društva za osiguranje vrši se na osnovu Odluke Narodne banke Srbije, i na jednom primeru izgleda ovako:

- obračunata matematičke rezerva osiguranja života iznosi .....dinara 1.000.000;
- ZILLMER-ovanje matematičke rezerve usled pokrića nastalih troškova sprovođenja osiguranja u obračunskom periodu, koji će se sukcesivno pokrivati prihodima i prinosima i koji će se ostvarivati u narednim periodima trajanja ugovora o osiguranju života iznosi .....dinara 200.000.
- u finansijski izveštaj (bilans uspeha), na kraju tekućeg obračunskog perioda prikazuje se iznos od .....dinara 800.000.

Učešće matematičke rezerve životnih osiguranja u ukupnoj premiji

Odnos ukupne premije životnih osiguranja i obrazovane matematičke rezerve u periodu od 1. januara do 31. decembra 2009. godine izgleda, ovako:

Treba priznati da bi se malo ko na osnovu podataka iz prethodne tabele odlučio da zaključi ugovor o životnom

Društvo	Premija životnih osiguranja	Učešće u %	Matematička rezerva	Učešće u % Kol. 4:2
1	11.602	0,01	5.265	45,38
2	128.979	1,64	56.533	43,83
3	485.742	6,18	254.365	52,37
4	2.067.350	26,29	1.374.335	66,48
5	594.480	7,56	222.704	37,46
6	1.702.270	21,65	1.342.756	78,88
7	255.118	3,24	98.002	38,41
8	3.334	0,18	1.141	34,22
9	49.367	0,63	12.289	24,89
10	579.100	7,36	229.031	39,55
11	1.986.664	25,26	1.271.536	64,00
12				
Ukupno	7.864.006	100,00	4.880.334	61,90

osiguranju, pogotovu sa društvima čija matematička rezerva u obračunskom periodu iznosi ispod 60 procenata od obračunate ukupne premije životnih osiguranja u datom obračunskom periodu. Na tri društva za osiguranje, od ukupno ostvarene matematičke rezerve u periodu od 1. januara do 31. decembra 2009. godine, otpada 73,20 odsto, a na sva ostala 26,80 odsto.

Na osnovu prethodnih podataka, može se zaključiti kakav je kvalitet razgraničenja troškova sprovođenja osiguranja kod životnih osiguranja, jer se postavlja pitanje šta je bilo s premijom osiguranja od 61 odsto do 100 odsto. Koliko je u proseku iznosila obračunata matematička rezerva u ovom periodu poslovanja, a za koliko je umanjena zbog pokrića troškova sprovođenja osiguranja? U svakom slučaju, nedostajuća premija osiguranja nije u celosti pokrivala samo troškove sprovođenja životnih osiguranja, ali činjenica je da je od ukupno obračunate premije, računajući i prirast putem investiranja sredstava osiguranja, formirana matematička rezerva od samo 61 procenat, a kada se doda i ostvareni prirast na obračunatu premiju osiguranja, taj procenat je daleko manji od iskazanog.

Ovde nije potreban poseban komentar, ali se postavlja pitanje šta je uslovilo ovoliku razliku između iznosa obračunate i naplaćene premije životnih osiguranja i obrazovane matematičke rezerve u istom periodu.

Na osnovu prethodno prezentiranih podataka u finansijskim izveštajima društva za osiguranje, nepoznato je sledeće:

- koliko iznosi ostvarena matematička rezerva osiguranja života u tekućem obračunskom periodu;

- za koji je iznos umanjena matematička rezerva osiguranja života usled pokrića troškova sprovođenja osiguranja u tekućem obračunskom periodu;
- koliko iznosi prirast na sredstva osiguranja života u obračunskom periodu, i za koji je iznos prirasta uvećana matematička rezerva?

B) Kod neživotnih osiguranja:

- ukupni troškovi pribave neživotnih osiguranja iznose .....dinara 10.000.000.
- od navedenog iznosa na tekući obračunski period odnosi se.....dinara 8.000.000.
- na naredni obračunski period odnosi se .....dinara 2.000.000.

U knjigama društva za osiguranja, u tekućem obračunskom periodu prikazuje se sledeće:

- na kontima grupe 53-amortizacija, 54-troškovi materijala, energije, usluga i nematerijalni troškovi i 55-troškovi zarada, naknada zarada i ostali lični rashodi, iskazuje se iznos od .....dinara 8.000.000.
- u knjigama na računu aktivna vremenska razgraničenja odnose se na naredni obračunski period i iskazuje se iznos od.....dinara 2.000.000.

U ovom slučaju imamo podatak koliki je ukupan iznos troškova pribave i koliko se od toga odnosi na tekući, a koliko na naredni obračunski period, što nije slučaj kad su u pitanju životna osiguranja. Međutim, i u jednom i u drugom slučaju to je regulisano propisima NBS.

Umesto zaključka

Neophodno je da se proverí ispravnost primene propisa od strane društava za osiguranje, a naročito to da li je metodologija sastavljanja finansijskih izveštaja u potpunosti ista s metodologijama koje primenjuju ostala društva za osiguranje.

Postojeći zakon o osiguranju i podzakonska akta, done-sena na osnovu odredaba Zakona, ne obezbeđuje podatke u skladu sa MRS (Međunarodnim računovodstvenim standardima) i MSFI (Međunarodnim standardima finansijskog izveštavanja), a pre svega podatke neophodne za opredeljenje budućih osiguranika, s kojim društvom za osiguranje da zaključuju ugovor o osiguranju. Budućim izmenama i dopunama Zakona o osiguranju neophodno je da se, pored ostalog, bliže reguliše sledeće:

- sredstva i izvori sredstava osiguranja imovine i lica;
- obrazovanje i korišćenje garantne i tehničke rezerve životnih i neživotnih osiguranja, a pre svega metodologija pokrivenosti garantnih i tehničkih rezervi;
- adekvatnost kapitala i pokriće iskazanog gubitka na kraju poslovne godine;
- razgraničenje premije osiguranja na obračunske periodu u skladu s trajanjem ugovora o osiguranju;
- razgraničenje i prikazivanje troškova sprovođenja osiguranja kod životnih i neživotnih osiguranja;
- pitanje odobravanja bonusa, popusta i obračunavanje malusa;
- metodologija sastavljanja i prezentiranja finansijskih izveštaja, po vrstama osiguranja i ukupno (bilans uspeha).

Ovo su samo neka od akutnih pitanja iz oblasti osiguranja imovine i lica, ali u svakom slučaju, nisu jedina.

Karakteristično je da su navedena pitanja bila bolje regulisana odredbama Trgovačkog zakona Kraljevine Jugoslavije iz 1937. godine nego što je slučaj s postojećim zakonom o osiguranju.

Literatura

1. *Priručnik o finansijskom poslovanju i kontroli sredstava osiguranja imovine i lica*, autori: Dr Lazar Majstorović i dipl. ek. Radomir Lazarević

Summary

Methodology of Determining and Presenting Financial Results In Property and Personal Insurance in Serbia

Radomir M. Lazarević

The existing Insurance Law and by-laws, adopted on the basis of the provisions of the Law, do not provide data according to the International Accounting Standards and International Financial Reporting Standards, and most of all they do not provide the data which are necessary for the insured to choose the insurance company he wishes to conclude an insurance contract with. It is necessary that future Insurance Law amendments, among other things, closely regulate the following issues:

- property and personal insurance funds and sources of funds;
- formation and use of guarantee fund and technical reserves in life and non-life insurance lines, and before all the methodology of guarantee fund and technical reserves coverage;
- capital adequacy and the coverage of declared loss at the end of a business year;
- deferral of insurance premium to accounting periods according to the period of insurance contract;
- deferral and declaration of underwriting expenses in life and non-life insurance lines;
- issue of granting bonus, discount and calculating malus;
- methodology of drawing up and presenting statement of operations, according to insurance lines and in total (profit and loss account).

TRANSLATED BY: JASNA POPOVIĆ